

Naschrift

Uit de bijdragen aan dit dossier valt op te maken dat er een voorstel wordt gedaan voor een entrepreneurial ecosystem met een centrale plaats voor een communicatieplatform én een kennis- en dataplatform, het Nederlands Centrum voor Ondernemerschap. Het georganiseerde bedrijfsleven kan hiertoe het initiatief nemen, terwijl het zich verzekert van steun van zowel de onderwijs- en onderzoekswereld als de overheid. Nederland kan voorloper blijven met een effectieve kennisinfrastructuur en een intelligent beleid voor de entrepreneurial economy.

ROY THURIK

Hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en onderzoeksdirecteur bij de Montpellier Business School

In 1977 begon ik te werken bij het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM). Ik was een pion in een groot samenwerkingsverband tussen het EIM en de toenmalige Economische Faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR). Die samenwerking bestaat nog steeds. Het EIM was een fascinerende snoepwinkel. Ik mocht er een beetje econometrie toepassen op de prachtige en bijna onberoerde databestanden van al die kleine bedrijfjes.

Even fascinerend was de wereld waarin ik terecht kwam. Het EIM was namelijk onderdeel van een groter geheel. Er waren vele andere kennisinstituten en -instanties waarmee drijftig werd gecommuniceerd, zoals het Centraal Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (CIMK), Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA), Hoofdbedrijfschap Detailhandel (HBD), de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf (RMK), Vereniging van Kamers van Koophandel (VVK), het

CBS, de Nederlandsche Middenstandsbank (NMB), EZ, het Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond (KNOV) en het Nederlands Christelijk Ondernemersverbond (NCOV). Er bestond dus een groot mkb-platform van instituten dat zich bezighield met dataverzameling, promotie, informatieverstrekking, beleidsbeïnvloeding, lobbyen en meningsvorming wat betreft het mkb. Deze instellingen hadden dus twee taken: communicatie én data- en kenniscreatie. En wat opviel was dat de instituten niet via formele regelingen samenwerkten, maar via personen. Samenwerking vond plaats in de commissies van het HBD en HBA, op de kwartaalborrels van NMB, en via de vele besturen en vele dubbelfuncties. Ik wist het toen nog niet, maar dit was het echte poldermodel. Het werd soms schertsend 'de kleine politiek' genoemd. Was je niet zwaar genoeg voor een vooraanstaande rol als Tweede Kamerlid of in de top van VNO, CBS of EZ, dan was dit mkb-platform een groot en dankbaar veld.

Wat bijdroeg aan de binding binnen dit kennisveld was dat de buitenwereld in de jaren zeventig neerbuigend deed over het mkb. 'Vijand' is een groot woord, maar grote bedrijven en universiteiten zagen 'de middenstand' niet zitten. Mijn afstudeerhoogleeraar probeerde humoristisch te zijn toen hij zei: "Roy, wat hoor ik nu – ga je kruideniers uitrekenen? Heb je echt niets beters te doen?" En de overheid zag het mkb eigenlijk ook niet voor vol aan. Klagen over het gebrek aan erkenning van het belang van het mkb was een belangrijk bindmiddel dat 'de kleine politiek' bijeenhield. Er heerste een vriendelijke 'minachting' voor het mkb. Het was immers het tijdperk van de *managed economy*, met een diep gevoel dat de welvaart en vooruitgang louter aan grote bedrijven kon worden toegeschreven (Audretsch en Thurik, 2001).

Het mkb-platform werd gekenmerkt door dit tijdperk. Samenwerking tussen grote en kleine bedrij-

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders

te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

ven kwam immers nauwelijks ter sprake. De woorden ‘starters’ en ‘ondernemerschap’ vielen nooit. Van synergieën tussen sectoren had men nog niet gehoord. De enige ondernemer die ik in mijn eerste tien jaar bij dit platform ontmoette was Anton Dreesmann, die toen een miljardenbedrijf aanstuurde.

Het EIM speelde een centrale rol want in tegenstelling tot de andere spelers op het mkb-platform had het contacten met de universiteiten en het buitenland. Het onderzoek was nauwelijks lobbygevoelig. Het was enigszins ‘houtje-touwtje’ en betrokkenen lieten zich daarop ook voorstaan. Uit de centrale rol van het EIM zou men ook kunnen concluderen dat er ook toen zonder data en kennis niet zinvol te communiceren en te lobbyen viel. Hetgeen een geruststellende gedachte is. En tot slot zou men kunnen concluderen dat het mkb-platform een *entrepreneurial ecosystem* voor de jaren zeventig was.

MKB-BELEID IN DE LAATSTE VIJFTIG JAAR

Voor diegenen die geïnteresseerd waren in beleid, braken er vervolgens prachtige tijden aan. Tot en met de jaren zeventig had het ouderwetse middenstandsbeleid gedomineerd. Kleine bedrijven waren noodzakelijk om wat werkgelegenheid in op te bergen, vooral voor laagopgeleiden, met het oog op wat veiligheid in de binnensteden en voor consumentendienstverlening. En ook electoraal waren ze niet oninteressant, want er waren er vrij veel van. Maar toen, in de jaren tachtig, werd de modernisering van het mkb-beleid prominent. Dit betekende een groot verschil met het middenstandsbeleid dat de sociale rol van het mkb centraal gesteld had. Bij het opkomende mkb-beleid stond daarentegen de economische rol centraal. Amerikaans onderzoek liet immers zien dat juist kleine bedrijven veel bijdroegen aan innovaties en ook aan werkgelegenheid. Dit waren toentertijd spectaculaire inzichten waarop wetenschappelijke carrières werden gebouwd. Nederland liep internationaal voorop bij het verschuiven van het beleid van ‘zielige middenstand’ naar ‘voortvarende mkb’.

In de jaren negentig wachtte er een nieuwe doorbraak in het beleid, gebaseerd op ideeën over de specifieke bijdrage van het mkb. Het mkb zorgde voor vernieuwing, maar hoe werkte dat precies? Natuurlijk kunnen bestaande bedrijven het nieuwe oppakken of creëren, maar meestal werkt zoiets net even anders. Vernieuwing vindt namelijk plaats door turbulentie: nieuwe bedrijfjes introduceren een nieuw product of

productieproces en verdrijven de bestaande bedrijfjes die niet of te laat reageren. Aldus werd het startersbeleid geboren en liep Nederland ook weer voorop bij het ontwikkelen ervan. Als geen ander heeft Nooteboom (1994) de nieuwe inzichten uit de jaren tachtig en negentig beschreven.

In het eerste decennium van het nieuwe millennium was de doorbraak in het denken wat minder spectaculair – want een logische stap. Want wat zijn nieuwe bedrijfjes eigenlijk? Grote bedrijven, maar dan gewoon wat kleiner? Nee, wanneer bedrijven groeien gebeurt er veel meer dan louter een opschaling van de organisatorische processen. Een klein bedrijf is opgebouwd rond één of enkele personen, terwijl er bij grote

Nederland liep internationaal voorop bij het verschuiven van het beleid van ‘zielige middenstand’ naar ‘voortvarende mkb’

bedrijven sprake is van vele belanghebbenden. Daarom deed ondernemerschapbeleid zijn intrede. Dat richt zich op mensen, terwijl startersbeleid zich op bedrijfjes richt. De belangrijkste en bekendste consequentie was dat het beleid mede ging focussen op onderwijs: mensen volgen onderwijs, bedrijfjes niet. In deze tijd vond ook de ommezwaai plaats bij de bedrijfskundige faculteiten en opleidingen in Nederland en elders in Europa: het ondernemerschap in jonge en kleine bedrijfjes werd een prominent vak. Er werden zelfs ondernemerschapscentra opgericht met aandacht voor incubatie-activiteiten.

In het tweede decennium van deze eeuw kreeg dit beleid meer focus, zoals in sommige bijdragen van dit dossier wordt beschreven (Van Oort *et al.*; Tems *et al.*). Het vizier ligt hierbij op ambitieus ondernemerschap: innoveren, exporteren en groeien. En dat alles door intelligente vormen van samenwerking en coördinatie, flexibilisering en toepassing van moderne

technieken. Bij bedrijfskundige faculteiten raakt het vak Strategisch ondernemerschap in zwang, dat focust op de betekenis van het ondernemerschapsgedrag van personen voor grotere, reeds bestaande organisaties.

Het mkb-platform uit de jaren zeventig bestaat niet meer. Tot aan het begin van deze eeuw heeft het er enorm toe bijgedragen dat het beleid op dienstige wijze beoordeeld werd, en heeft zo dus vernieuwingen helpen doorvoeren. Toen moest het afhaken of werd het afgebroken. Het EIM en het CIMK hebben zich geprivatiseerd, en heten nu Panteia en IMK. HBA en HBD zijn bij de ontmanteling van de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisaties verdwenen. RMK werd RZO en is inmiddels ook verdwenen. De Kamers van Koophandel zijn behoorlijk kleiner geworden en heb-

(een ecosysteem evolueert mee met snelle veranderingen). Deze invalshoeken speelden in de jaren zeventig geen rol. Wordt er in dit dossier over een entrepreneurial ecosystem gesproken, dan is dit in de eerste plaats *voor ondernemers* en niet voor dataverzameling, promotie, informatieverstrekking, beleidsbeïnvloeding, lobbyen en meningsvorming met betrekking tot ondernemers (zie bijvoorbeeld de dossierbijdrage van Vaassen).

Maar dat wil niet zeggen dat we nu naar een ideaal entrepreneurial ecosystem toe groeien, al was het alleen maar omdat we onvoldoende weten wat zo'n ideaal ecosysteem is of omdat we denken dat ergens naartoe groeien vanzelf gaat, zoals dit ook onderkend wordt in verschillende dossierbijdragen (Stam; Gessel-Dabekaussen; Goddijn-Roso). 25 jaar marktdenken heeft zijn sporen achtergelaten en heeft regiedenken naar de achtergrond gedrongen. Ik laat in het navolgende enkele zorgen en overwegingen de revue passer.

25 jaar marktdenken heeft zijn sporen achtergelaten en regiedenken naar de achtergrond gedrongen

ben een deel van hun onafhankelijkheid verloren. De NMB werd ING en houdt zich nu met zichzelf bezig. KNOV en NCOV gingen op in MKB-NL, dat weer samenging met VNO-NCW. Dit is Nederland allemaal niet vanzelf overkomen. Er zaten afgewogen redeneringen achter al deze kleine omwentelingen. Voorts kwam er veel voor in de plaats: het Ondernemersplein, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, DARE (*Dutch Academy for Research in Entrepreneurship*), ondernemersschapscentra bij universiteiten en hogescholen, et cetera.

NU EEN 'ENTREPRENEURIAL ECOSYSTEM'?

Er zijn nieuwe spelers gekomen, nieuwe spelregels en vooral een nieuwe cultuur. Dat blijkt zonneklaar uit de bijdragen aan dit dossier. Zie bijvoorbeeld Van Oort *et al.* (de universiteit als motor), Faems (samenwerken als bron van vernieuwing), Vogel en Grichnik (de relatie tussen innovatie en ondernemerschap), Stephenson (nieuwe vormen van governance) en Goddijn-Rosso

DE BIJDRAGEN AAN DIT DOSSIER

De meeste bijdragen gaan over partners in het ecosysteem (veelal ondernemers), economische doelstellingen (vermindering van markt-, systeem- of aspiratiefalen, vermindering van transactiekosten) of meer algemene doelstellingen (clusters, welbevinden, kennisvalorisatie, terugkoppeling naar beleid). Maar waar de kennisuitwisseling tot stand komt, blijft onbesproken. Ik mis de communicatie-rol. Het is niet uit weemoed dat ik voor een voorbeeld van effectieve meningsuitwisseling en -vorming naar de jaren zeventig verwijs. Indertijd was die rol bij een mkb-platform – dat als een entrepreneurial ecosystem *avant la lettre* kan worden gezien – wel duidelijk aanwezig.

Ik mis ook de invloed van het georganiseerde bedrijfsleven. Dat het een flinke veer heeft moeten laten heb ik hierboven besproken. Daar zijn allerlei goede redenen voor, zoals de groeiende weerzin tegen financiële afdrachten, de verdwijnende betekenis van en markeringen tussen sectoren, of het niet oplossen van het probleem om zowel nieuwe als bestaande bedrijven te vertegenwoordigen. Ik mis de invloed van organisaties die werknemers vertegenwoordigen. We weten dat de vakbonden een wat woelige periode meemaken waarin ze vooral intern gericht lijken te zijn. Maar bij een discussie over flexibilisering, die hieronder kort aan de orde komt, worden de vakbonden node gemist.

Door het verdwijnen van vele kennisinstellingen en instanties lijkt het monopolie op data en kennis van

het mkb naar de overheid te verschuiven. In een 'ideale wereld' loopt zo iets misschien niet direct verkeerd, maar er zijn vele situaties waarin de overheid een van de partners is in een discussie. Het per 2015 opheffen van het Programmaonderzoek MKB en Ondernemerschap (www.ondernemerschap.nl) heeft dit gevaar duidelijk gemaakt aan het bedrijfsleven. Het programma werd weliswaar door EZ gefinancierd (met vele mogelijkheden voor cofinanciering met en coproductie van derden), maar het was openbaar in de zin dat een ieder het kon beïnvloeden en een ieder eruit kon putten. In dat opzicht was het een echt kennisplatform – dat nu dus is opgeheven. Maar de overheid zou de rol als partner beter kunnen spelen zonder het gevaar van een monopolie op data en kennis, en in een situatie waarbij ook het bedrijfsleven deelneemt aan de totstandkoming van die data en kennis. Ook hierop kom ik terug.

De onrust bij het georganiseerde bedrijfsleven over het ontbreken van de data en kennis betreffende hun eigen branche, blijkt ook uit wat er gaande is bij HBA en HBD. Beide instituten worden per 2015 formeel opgeheven en beide zijn bezig om onderdelen van hun voormalige bezigheden te borgen. Het gaat dan met name om systematische en objectieve dataverzameling. Zo zijn het Centrum voor Ambachtseconomie (CAE) en de Stichting Detailhandel en Maatschappij (StiDeM) in oprichting. Uiteraard worden de bedrijfsschappen niet opnieuw uitgevonden. Maar wel kan – zodra CAE en StiDeM hun draai hebben gevonden – de overheid op termijn een effectieve rol gaan spelen als kennispartner.

Er zijn grote veranderingen op til die verregaande invloed kunnen hebben op het bedrijfsleven en daarmee op de hele samenleving. De flexibilisering van arbeid heeft een enorme vlucht genomen (NRC, 2014). Er is in Nederland een flexibele schil ontstaan van twee miljoen arbeidskrachten (uitzendkrachten, oproepkrachten, zelfstandigen zonder personeel enzovoort) op een werkzame beroepsbevolking van 7,2 miljoen (CBS, 2014). En het eind is nog niet in zicht. Flexibilisering van arbeid leidt tot vermindering van risico's en kosten, en dat voorziet in een behoefte van het bedrijfsleven. Vanuit het arbeidsaanbod wordt flexibilisering ten dele gedragen door de wens van individualisering. Maar de gevolgen op het gebied van sociale verzekeringen en investeringen in menselijk kapitaal zijn ingrijpend.

De ICT-revolutie lijkt in een stroomversnelling te komen door de opkomst van de robotica (*The Econo-*

mist, 2014). Al in de jaren tachtig voorspelde Carlsson dat de opkomst van wat hij toen *numerical controlled machines* noemde, zeer voordelig zou uitpakken voor het kleine bedrijfsleven (Carlsson, 1989). Die voorspelling is gekleurd door de toen in zwang zijnde tegenstelling tussen grote en kleine bedrijven. Nu zou hij voorspellen dat robots goed zijn voor het ondernemerschap. Dit mag waar wezen, maar ook hier kunnen de sociale effecten enorm zijn. Want waarschijnlijk is de prijs van arbeid in het geding of, nog dramatischer, de relatieve prijs van de arbeid van hoog- versus laagopgeleiden.

Een entrepreneurial ecosystem, mits voorzien van een echt communicatie- en kennisplatform, is een uniek instrument om grote veranderingen als flexibilisering

een entrepreneurial ecosystem,
mits voorzien van een echt communicatie-
en kennisplatform, is een uniek instrument
om grote veranderingen als flexibilisering
en robotisering te faciliteren

en robotisering te faciliteren: de wisselwerking tussen ondernemerschap en de sociaal-economische context lijkt hierbij prominent te zijn. In de bijdragen in dit dossier mis ik echter de aspiratie om een ecosysteem dienstig te laten zijn aan het sociaal-economische debat. De ruim 1,1 miljoen zelfstandigen, op een werkzame beroepsbevolking van 7,2 miljoen, verdienen alle aandacht als oorzaak en gevolg van grote veranderingen en dus ook als gesprekspartner en als onderwerp van onderzoek.

DE ROL VAN DE OVERHEID

En zo kom ik vanzelf bij de rol van de overheid, waar Erik Stam in zijn bijdrage aan dit dossier al over repte. De overheid heeft een rol bij marktfalen in het algemeen en bij systeemfalen waar het gaat om innovatie. Zij heeft ook een rol bij aspiratiefalen als het gaat om ondernemerschap. Aspiratiefalen treedt op als in moderne welvaartseconomieën, met hun ingebouwde ze-

kerheden, risico-zoekend en creatief gedrag impliciet wordt ontmoedigd (Stam *et al.*, 2012). Het signaleren en corrigeren van markt-, systeem- en aspiratiefalen is complex en verantwoordelijk werk. Hierboven heb ik proberen te beschrijven dat, in de laatste vijftig jaar, het mkb- en ondernemerschapbeleid in Nederland nogal wat fasen heeft gekend. Dat heeft ons geen windeieren gelegd in de ommezwaai naar de entrepreneurial economy (Thurik en Dijkgraaf, 2011) en dus in termen van economische groei. Maar voorzichtigheid is geboden. Geen econoom die eraan twijfelt dat ondernemerschap goed is voor groei; de mechanismen tussen ondernemerschap en groei zijn immers in de academische literatuur voldoende beschreven. Het is echter onduidelijk hoe groot dit effect is. Dat heeft te maken met de onvolledige integratie van ondernemerschap binnen bestaande macro-economische modellen. En volgens sommigen slaat het ook op de *publication bias* van ondernemerschapseconomen of hun wetenschappelijke tijdschriften (Parker, 2009) – resultaten worden alleen naar wetenschappelijke tijdschriften gestuurd als de relatie tussen ondernemerschap en groei positief uitpakt. Hoe het ook zij, beleid lijkt gerechtvaardigd in het licht van het belang van ondernemerschap en van al het eventuele falen.

Het economische beleid, voor zover relevant voor ondernemerschap, is tegenwoordig wat flets. Met ‘ambitieuze ondernemerschap’ als kernwoord is niets mis, maar in een moderne, rijke, middelgrote economie als de Nederlandse – waarin grote veranderingen gaande zijn – is er wel wat meer te doen. En dat gebeurt ook inderdaad en heet dan ‘topsectorenbeleid’. Dat beleid is nog niet uitgewoed, en met de intenties ervan is ook niets mis. Het is natuurlijk begrijpelijk dat een overheid zich afvraagt waarin de economie van het land goed is en dat wil versterken. Maar om dat *sectoraal* te benaderen is enigszins curieus – want komen vernieuwingen niet juist tussen de sectoren tot stand, of leiden vernieuwingen niet juist tot nieuwe sectoren (Van der Wiel *et al.*, 2014)? En als er in sectoren gedacht wordt, kom je dan niet snel uit bij de gevestigde orde? En wat Nederland aan sectorbeleid doet, kunnen de ons omringende grotere buitenlanden ook en met meer middelen. Dus van het Ministerie van Economische Zaken – met zo’n mooie geschiedenis van beleid op het gebied van mkb en ondernemerschap – mag er wel meer verwacht worden. En zeker omdat het aandeel van zelfstandigen in de beroepsbevolking in de laatste vijftig jaar nog nooit zo hoog was, en ook omdat de

grote veranderingen op het gebied van flexibilisering en mogelijk ook robotisering een sterke wisselwerking hebben met ondernemerschap.

Maar er is meer. Het mkb-platform uit de jaren zeventig is uiteraard verdwenen. Dat was langzaam geëvolueerd totdat het de laatste jaren snel verkrumelde met het verdwijnen van de bedrijfsschappen, het kleiner worden van de rol van de Kamers van Koophandel, de onzichtbare invloed van MKB-NL, het verdwijnen van het Programmaonderzoek MKB en Ondernemerschap, de dominante rol van het topsectorenbeleid, en ga zo maar door. Zoals gezegd: alles heeft zijn specifieke logica, maar alles bij elkaar is er net iets te veel verloren gegaan. En met een entrepreneurial ecosystem is het niet als met bedrijven waar het principe van creatieve destructie bestaat: het nieuwe betere vervangt het oudere minder goede. Een nieuw ecosysteem namelijk vervangt niet het oudere systeem, omdat er geen markt van ecosystemen bestaat. Nadat het oude verwijderd is – waar het nu op lijkt – moet het nieuwe gecreëerd worden: creatie na destructie. Dat dit moet gebeuren is overigens de impliciete aanname van de bijdragen in dit dossier en eigenlijk van het idee om dit dossier het licht te doen zien. Nederland groeit niet automatisch naar een nieuw ecosysteem. De overheid heeft een belangrijke taak bij de creatie van het nieuwe entrepreneurial ecosystem. We weten het allemaal: zij blijft liever aan de zijlijn uit zowel budgettaire als ideologische overwegingen. Hieronder daarom tot besluit enige hartenkreten over hoe zo’n ecosysteem vorm zou kunnen krijgen.

TOT BESLUIT

Ondernemerschap is onmisbaar als inputfactor in de economie. Die factor is groot en divers geworden, gevoelig voor veranderingen en ook zelf een veroorzaker van verandering. Bijvoorbeeld: er wordt wel beweerd dat de opkomst van de ICT – die voortkwam uit niet te plannen ondernemerschapsinitiatieven en leidde tot een nog makkelijkere en vrijere informatie-uitwisseling – heeft bijgedragen aan de val van het communisme. Immers, het communistische economische model was gebaseerd op planning, en met vrije informatie-uitwisseling had het niets op (Thurik *et al.*, 2013). Dat belangrijke, grote, diverse en veranderlijke ondernemerschap maakt het noodzakelijk voorzieningen te treffen om het te begrijpen, om het zijn werk te laten doen, en vooral om onnodige barrières weg te nemen. Want, als het gaat om ondernemerschap en kleine bedrijven,

dan liggen er vele vormen van markt-, systeem- en aspiratiefalen op de loer. De verdere zegeningen van een entrepreneurial ecosystem worden in dit dossier breed uitgemeten. Ondernemers willen altijd met elkaar praten om te netwerken en te leren, dus daarover hoeft er geen zorg te bestaan.

Waar er gecommuniceerd wordt en met welke sociale en institutionele partners – bijvoorbeeld op welk platform en met welk engagement – daarover zou er nog wel bezorgdheid moeten zijn. Want in de dossierbijdragen blijft het onderbelicht dat er namelijk geen communicatieplatform is. Inspiratie voor zo'n platform kan worden gevonden in universitaire ondernemerschapscentra. Een voorbeeld van een universitaire ondernemerschapscentrum – dat ik zelf heb helpen opzetten – is het Erasmus Centrum voor Ondernemerschap (ECE). Dit is een mkb-platform, maar dan in zeer moderne gedaante. Het is gericht op de incubatie van aspirant-bedrijvigheden en de acceleratie van veelbelovende bedrijvigheden. Tegelijkertijd zijn er pogingen tot valorisatie van bestaande kennis. Hieromheen zwermen de dienstverleners, financiers, docenten, alumni, ondernemers, lokale bestuurders en de vele andere belangstellenden. Daarnaast vinden cursussen plaats en lopen er wereldwijde contacten. De achterliggende gedachte is die van een creatieve broedplaats voor iedereen die in de academische wereld met ondernemerschap bezig wil zijn. Het principe is: voor studenten, door studenten. Een bezoek aan het ECE staat garant voor een optimisme-impuls. Dit model van de universitaire ondernemerschapscentra, dat ook andere universiteiten en hogescholen hanteren, kan als voorbeeld dienen voor een te bouwen communicatieplatform dat centraal staat in een entrepreneurial ecosystem. Dit is de eerste centrale rol die we onderscheiden.

Een tweede bindende rol is weggelegd voor de systematische en onafhankelijke data- en kennisverzameling over het belangrijke, grote, diverse en veranderlijke ondernemerschap in Nederland. Hierbij dienen eerst de gaten in data en kennis geïdentificeerd te worden, en ten tweede moet men deze gaten vullen.

Een initiatief van VNO/NCW, met sterke steun vanuit de grote branches en vanuit de wereld van onderwijs en onderzoek, ligt voor de hand. Met een belangrijke inbreng en adhesie vanuit het bedrijfsleven is de verankering in een ecosysteem gewaarborgd. En hiermee ook de verankering van de twee centrale functies: een platform voor communicatie

en voor data- en kennisverzameling. Wat CBS niet op de plank heeft liggen aan data wordt op een moderne web-ondersteunde wijze aangedragen. Wat er niet aan kennis aanwezig is, verzorgt de academia. De brancheverenigingen verkrijgen synergieën bij de data- en kennisverwerving. Het is van groot belang dat EZ vanaf het begin erbij betrokken is. Er is geen betere plaats om intelligent beleid vorm te geven dan in de gouden driehoeksconstructie van bedrijfsleven, overheid en onderwijs/onderzoek. Zonder kennis- en communicatieplatform is het moeilijk om intelligent beleid te voeren. En me dunkt dat de kosten van zo'n Nederlands Centrum voor Ondernemerschap (NCO) verwaarloosbaar zijn omdat er al veel bestaat.

De universitaire ondernemerschapscentra werken al samen, en de vooraanstaande onderzoekers ook al in het kader van DARE. Het NCO kan hun agenda beïnvloeden en dat is ook wat DARE ambieert. Oude wijn in nieuwe zakken? Nieuwe wijn in oude zakken? Een combinatie van die twee? Allemaal niets mis mee. Het belangrijkste is dat het Nederlands Centrum voor Ondernemerschap er komt.

LITERATUUR

- Audretsch, D.B. en A.R. Thurik (2001) What is new about the new economy: sources of growth in the managed and entrepreneurial economies. *Industrial and Corporate Change*, 10(1), 267–315.
- Carlsson, B. (1989) The evolution of manufacturing technology and its impact on industrial structure: an international study. *Small Business Economics*, 1(1), 21–37.
- CBS (2014) Heeft werk voor twaalf uur of meer per week (werkzame beroepsbevolking). Cijfers over de werkzame beroepsbevolking per kwartaal 2 van 2014 op www.cbs.nl.
- NRC (2014) Geen vaste baan, wel zekerheid? NRC, 2 oktober, E6–E7.
- Parker, S.C. (2009) *The Economics of Entrepreneurship*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Stam, E., N. Bosma, A. van Witteloostuijn, J. de Jong et al. (2012) *Ambitious entrepreneurship. A review of the academic literature and new directions for public policy*. Den Haag: Adviesraad voor Wetenschap en Technologie-beleid.
- The Economist (2014) The third great wave. *The Economist*, 4 oktober.
- Thurik, A.R. en E. Dijkgraaf (2011) De nieuwe Nederlandse multi-ondernemerschapseconomie. *ESB*, 96(4611), 333–334.
- Thurik, A.R., D.B. Audretsch en E. Stam, (2013) The rise of the entrepreneurial economy and the future of dynamic capitalism. *Technovation*, 33(8-9), 302–310.
- Wiel H. van der, H. van der Kroon en J. Snijders (2014) *Entrepreneurship in the Netherlands: the top sectors*. Zoetermeer: Panteia.